

Dermatoloji Polikliniğine Başvuran Akne Vulgaris ve Melasma Hastalarında Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Kullanımı: Anket Çalışması

Complementary and Alternative Medicine use Among Patients with Acne Vulgaris or Melasma in Dermatology Clinic: a Questionnaire Survey

Çiçek Durusoy¹, A.Tülin Güleç², Elif Durukan³, Coşkun Bakar³

¹*Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, Dermatoloji Anabilim Dalı, Alanya, Antalya, Türkiye*

²*Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, Dermatoloji Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye*

³*Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye*

Özet

Amaç: Bu çalışmanın amacı akne vulgaris (AV) veya melasma tanısı almış hastalarda, tamamlayıcı ve alternatif tıp (TAT) kullanım sıklığı, tercih edilen yöntemler ve bu durumu etkileyen faktörlerin belirlenmesidir.

Yöntem: Çalışmaya Alanya Başkent Üniversitesi Dermatoloji Polikliniği'ne başvuran AV veya melasma tanısı alan toplam 73 hasta alındı. Hastalara, sosyodemografik özellikleri, hastalıklarının fiziksel, psikolojik ve iş/ arkadaşlık ilişkilerine olumsuz etkileri, TAT yöntemlerine başvurma durumlarını sorgulayan anket formu uygulandı.

Bulgular: Çalışmaya alınan hastaların 54'ü AV ve 19'u melasma tanısı almıştı. TAT kullanma oranı %52,1 olup, AV'li hastaların %57,4'ü ve melasmalı hastaların %36,8'i TAT kullanmıştı. Kadınların erkeklere göre ve hastalıkları nedeniyle iş/arkadaşlık ilişkilerinde sorun yaşayanların yaşamayanlara göre daha yüksek oranda TAT kullandığı saptandı. TAT kullanan hastaların tümü bitkisel ürünleri tercih etmişlerdi ve hastaların %63,2'i yöntemleri aile ve/veya arkadaşlarından öğrenmişlerdi.

Sonuç: Verilerimiz, AV'li ve melasmalı hastaların TAT yöntemlerine sık başvurduğunu göstermektedir. Tıbbi tedavilerle etkileşerek tedavi sonucunu etkileyebilecekleri için, dermatologlar hastalarında TAT kullanımını sorgulamalıdır.

(*Turk J Dermatol 2010; 4: 14-7*)

Anahtar kelimeler: Akne vulgaris, fitoterapi, melasma, tamamlayıcı ve alternatif tedaviler

Geliş Tarihi: 05. 10. 2009

Kabul Tarihi: 27. 01. 2010

Abstract

Aims: To determine the prevalence rate and types of complementary and alternative medicine (CAM) use among patients diagnosed with acne vulgaris (AV) or melasma, and to identify the factors influencing the use of CAM.

Method: This study included 73 patients who attended dermatology outpatient clinic in Alanya Başkent University and diagnosed with AV or melasma. Each patient was asked to answer a questionnaire consisting of sociodemographic information and negative impact of their disease on their psychological and physical health status and work/friendship relations, their history of using CAM methods.

Results: Of the study patients, 54 were diagnosed with AV and 19 with melasma. The proportion of CAM use was 52,1% in total; 57.4 %of AV and 36,8%of melasma patients had used CAM. Females with regard to the males, those having problems in work/ friendship relations with regard to those who have not, were using CAM in high proportion. All CAM users have applied phytotherapy, and 63,2 %of the patients have learned these methods from family members and/or friends.

Conclusion: Our results show that CAM use is common in patients with AV and melasma. Since the CAM methods have the potential of influencing the outcomes of the disease by interacting with the medical treatment modalities, dermatologists should enquire about CAM use as it may by. (*Turk J Dermatol 2010; 4: 14-7*)

Key words: Acne vulgaris, complementary and alternative medicine, melasma, phytotherapy

Received: 05. 10. 2009

Accepted: 27. 01. 2010

Giriş

Tamamlayıcı ve alternatif tedaviler (TAT), Amerikan Ulusal Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Merkezi tarafından “standart tıbbi tedavilerin dışında kalan çeşitli sağlık bakım sistemleri, uygulamaları ve ürünleri” olarak tanımlanmaktadır (1,2).

TAT kullanımını son yıllarda gelişmekte olan ve endüstrileşmiş birçok ülkede artmıştır (2). Dermatoloji hastalarında TAT kullanımını %35-69 arasında değişmektedir (3, 4). “Fitoterapi”, doğal bitkileri kullanarak hastalıkları tedavi etme yöntemidir ve en çok tercih edilen TAT yöntemleri arasındadır (3). Ülkemizdeki sıklığı bilinmemekle birlikte çok sayıda hasta tıbbi tedavilerin yanı sıra bitkisel tedavilere de başvurmaktadır (3,5). Çalışmalarda psoriasis, atopik dermatit ve kontakt dermatit hastalarının TAT kullanım sıklıkları ve TAT’a başvurmayı etkileyen faktörler araştırılmıştır (6-9). Akne vulgaris (AV) ve melasma toplumunda oldukça sık görülen, tedavilere dirençli olabilen ve hastaları psikolojik açıdan önemli derecede etkileyebilen hastalıklardır (10-13). Literatürde, akne vulgarisli hastalarda TAT kullanımı ile ilgili kısıtlı sayıda çalışma mevcut olup, melasma tanısı alan hastalarda bu konuda yapılmış bir araştırma bulunmamaktadır (7).

Bu çalışmada, AV veya melasma tanısı almış hastalarda, TAT kullanım sıklığı, tercih edilen yöntemler ve bu hastalarda TAT kullanımını etkileyen faktörler araştırıldı.

Hastalar ve Yöntem

Tanımlayıcı tipteki bu çalışmaya Kasım 2007 ve Mart 2008 tarihleri arasında Alanya Başkent Üniversitesi Dermatoloji Polikliniği’ne başvuran, AV veya melasma tanısı alan, 15 yaş ve üzerindeki hastalar alındı. Çalışmanın yürütüldüğü tarihlerde AV tanısı alan 72 hastanın 59’u (%81.5) ve melasma tanısı alan 23 hastanın 19’u (%82,6) araştırmanın amacı açıklandıktan sonra çalışmaya dahil olmayı kabul etti ve bu hastalara yüz yüze görüşme tekniği ile anket formu uygulandı. Veri kaynağı olarak kullanılan anket formu, araştırmacıların kendisi tarafından, konuyla ilgili literatür gözden geçirilerek oluşturuldu (6-8). Anket formu ile hastaların temel tanımlayıcı özellikleri, hastalığın fiziksel, psikolojik ve sosyal ilişkiler açısından günlük yaşamı etkileme düzeyi, medikal tedavi alma ve TAT kullanma durumları, bu tedavilerden fayda görme durumları, TAT kullandıysa tercih ettikleri yöntemler (bitkisel tedaviler ve diğerleri; diyet destek ürünleri, akupunktur gibi) ve bu yöntemleri öğrendikleri kaynaklar (aile ve arkadaşlar; televizyon, gazete gibi medya iletişim araçları; internet; doktor, eczacı ve diğer sağlık görevlileri) hakkında veri toplandı. Fiziksel, psikolojik ve sosyal ilişki alanlarını etkileme düzeyi her alan için ayrı birer soruda ve beşli Likert tipi ölçek ile değerlendirildi. Hastalığın hiçbir etkisinin olmayışı “1”, çok olumsuz yönde etkilemesi ise “5” olarak puanlandı.

İstatistiksel analizler SPSS versiyon 15.0 istatistik paket programı (Statistical Package for the Social Sciences, versiyon 15.0, SPSS Inc, Chicago, Ill, USA) kullanılarak yapıldı. Tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra ortalama±SD, sayı ve yüzde dağılımlar) gruplar arası karşılaştırmalarda Ki-kare testi kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi “p<0,05” olarak kabul edildi.

Tablo 1. Akne vulgaris ve melasma tanısı alan hastalarının demografik özellikleri

	Tanı	
	Akne vulgaris (n=54) n (%) ^a	Melasma (n=19) n (%) ^a
Cinsiyet		
Kadın	41(75.9)	17 (89.5)
Erkek	13 (24.1)	2 (10.5)
Eğitim düzeyi	p=0.325 ^a	
İlköğretim mezunu	21(38.9)	11 (55.5)
Lise mezunu	24 (44.4)	5 (27.8)
Üniversite mezunu	9 (16.7)	3 (16.7)
Medeni durum	χ ² = 13.904 p=0.008	
Evlü	12 (22.2)	16 (84.2)
Bekar	42 (77.8)	3 (15.8)
Yaş (ortalama ±SD) ^b	χ ² = 22.84 p<0.0001	
Hastalığın süresi (ay) (ortalama ±SD) ^c	21.2 ± 5.5	34.9 ± 6.8
	39.9 ± 34.8	64.8 ± 63.3
*Yüzdeler kolon yüzdesidir ^a Fisher’in Kesin Ki-Kare Testi		
^b Mann-Whitney U testi, p<0.0001 ^c Mann-Whitney U testi, p=0.125		

Bulgular

Çalışmaya 54 AV’li ve 19 melasmalı olmak üzere toplam 73 hasta alındı. Tüm hastaların 58’i (%79.5) kadın, 15’i (%20.5) erkekti. AV ve melasma tanısı alan hastaların demografik özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur. AV’li hastaların yaş ortalaması 21.2±5.5 yıl, melasmalı hastaların yaş ortalaması ise 34.9±6.8 yıl olup, iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptandı (p<0.0001). Melasma grubunda ilköğretim mezunu olanların yüzdesi AV grubundan daha yüksekti (p<0.05, sırasıyla %55.5 ve %38.9). Diğer özellikler açısından iki grup arasında fark yoktu (p>0.05). Hastaların tanılarına göre fiziksel sağlık, psikolojik sağlık ve iş/arkadaş ilişkilerinin hastalıkları nedeniyle olumsuz etkilenip etkilenmediği değerlendirildiğinde AV ve melasma grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmadı (p>0.05).

Çalışmaya katılan tüm hastaların 38’i (%52.1) TAT kullanmıştı, TAT kullanan hastaların tamamı topikal bitkisel yöntemler kullanmış, 4 hasta (%5.6) ayrıca sistemik olarak kullanılan bitkisel yöntemler de denemişti. TAT yöntemlerine başvurmuş olan hastaların %31.6’sı sadece TAT kullanırken, %68.4’ü TAT’yi standart medikal tedavilerle birlikte kullanmıştı. Hem medikal tedavi hem de TAT kullanmış olan hastaların %19.2’si TAT’nin medikal tedaviye göre daha etkili olduğunu, %7.7’si de iki yöntemin etkilerinin aynı olduğunu ifade etti. Melasmalı hastalarda TAT’dan memnuniyet oranı %57.1, AV’li hastalarda ise %33.3’dü (p<0.05). TAT kullanan hastaların bilgi kaynağı %63,2 oranında aile ve arkadaşları, %23,7 medya iletişim araçları, %7,9 internet ve %5,3 doktor, eczacı ve diğer sağlık görevlileri oluştur-

Tablo 2. Hastaların tanımlayıcı özelliklerine göre tamamlayıcı ve alternatif tedaviler (TAT) kullanma durumlarının dağılımı

	n	Tamamlayıcı ve Alternatif Tedaviler (TAT)	
		Kullanmış (%)*	Kullanmamış (%)*
Tanı			
Akne Vulgaris	54	57.4	42.6
Melasma	19	36.8	63.2
		$\chi^2=2.382$ p=0.123	
Cinsiyet			
Kadın	58	58.6	41.4
Erkek	15	26.7	73.3
		$\chi^2=4.876$ p=0.027	
Eğitim düzeyi			
İlköğretim mezunu	32	66.7	33.3
Lise mezunu	29	37.9	62.1
Üniversite mezunu	12	58.3	41.7
Medeni durum		$\chi^2=6.063$ p=0.194	
Evlü	28	50.0	50.0
Bekar	45	46.7	53.3
		$\chi^2=0.077$ p=0.782	
*Yüzdeler satır yüzdesidir			

maktaydı. Ayrıca hastaların tümü, doktorları tarafından kendilerine sorulursa kullandıkları TAT yöntemi konusunda açıklama yapacaklarını belirtti.

Tanı gruplarına göre değerlendirildiğinde AV'li hastaların %57.4'ü (31 hasta), melasmalı hastaların ise %36.8'i (7 hasta) TAT kullanmıştı, hastaların tanılarına göre TAT kullanma durumları değerlendirildiğinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmadı (p>0.05). Cinsiyete göre değerlendirildiğinde ise kadınların erkeklere göre daha yüksek oranda TAT kullandığı saptandı (sırasıyla %58.6 ve %26.7) (p<0.05). Hastaların eğitim düzeyi, medeni durumu, yaşı ve hastalığın süresi ile TAT kullanma durumu arasında anlamlı ilişki yoktu (p>0.05). Tablo 2 ve 3'de AV'li ve melasmalı hastaların tanımlayıcı özelliklerine göre TAT kullanma durumlarının dağılımı sunulmuştur. Hastalıkları nedeniyle iş/arkadaşlık ilişkileri olumsuz etkilenen hastalarda TAT kullanma oranı, etkilenmeyen ve biraz etkilenenlere göre daha yüksekti (p<0.05). Hastalığının, iş/arkadaşlık ilişkilerini olumsuz etkilediğini ifade edenlerin tamamı TAT kullanırken, herhangi bir olumsuz etki olmadığını söyleyenlerin %61'i TAT kullanmıştı. Hastalıklarının, fizik ve psikolojik sağlık durumlarını olumsuz etkilemesinin TAT kullanım oranına etkisi yoktu (p>0.05). Fiziksel sağlığının olumsuz etkilediğini ifade edenlerin %47.8'i, herhangi bir olumsuz etki olmadığını söyleyenlerin %83.3'ü TAT kullanmıştı; bu oranlar psikolojik sağlığı olumsuz etkilenen ve etkilenmeyenlerde sırasıyla %64.0 ve %46.7 olarak belirlendi.

Tartışma

TAT'ler genellikle kronik, tedavilere dirençli ve kişilerin fiziksel ve psikolojik sağlıklarını olumsuz etkileyen hastalıklar-

da başvurulan yöntemlerdir (2-4). AV, pilosebase ünitenin sık görülen, multifaktöriyel, inflamatuvar bir hastalığıdır. Ergenlik döneminde daha sık görülen AV, tedavilere rağmen yıllarca sürebilmesi ve deride kalıcı izlere neden olabilmesi nedeniyle hastalarda psikolojik ve sosyal açıdan ciddi kısıtlamalar yaratabilmektedir (10,11). Melasma, tipik olarak yüzde görülen kazanılmış bir hiperpigmentasyon hastalığıdır. Sıklıkla puberte sonrası ve %90 oranında kadınlarda görülür. Melasma da tedaviye zor cevap vermesi ve sık tekrar etmesi nedeniyle hastaların yaşam kalitelerini olumsuz etkileyebilmektedir (12,13). Bu iki dermatolojik hastalık için de çeşitli bitkisel tedaviler kullanılabilir (14,15).

Deri hastalıklarında, TAT yöntemlerinin sık kullanıldığı bilinmektedir (3,4,16). Arye ve ark. (9), psoriasisli hastalarda TAT kullanma sıklığını %62,5 olarak bildirmişlerdir. Noiesen ve ark.(6) ise alerjik kontakt dermatitli hastalarda bu oranı %40 olarak saptamışlardır. Rozaseli hastalarla psoriasisli hastaların araştırıldığı bir çalışmada ise rozaseli hastalarda %22 ve psoriasisli hastalarda %53 oranında TAT kullanıldığı bildirilmiştir (17). Magin ve ark.(7)'nin yaptıkları nitelikle araştırma, akneli hastalarda TAT'ye sık başvurulduğu tespit edilmiştir. Çalışmamızda TAT kullanma sıklığı tüm hastalar için %52,1 oranında saptandı. AV'li hastaların %57.4'ü ve melasmalı hastaların %36,8'i TAT kullanmıştı. Literatür verileriyle uyumlu olarak TAT kadınlar tarafından daha yaygın olarak kullanılmaktaydı. Önceki çalışmalarla benzer şekilde çalışmamızda da iş/arkadaşlık ilişkilerinin olumsuz etkilenmesi hastaların TAT yöntemlerine başvurmalarını etkileyen önemli faktördü. Hastaları en sık iş yerinde çalışırken, diğer insanların yüzlerindeki lezyonları sorgulamaları ve arkadaşları tarafından sık sık yüzündeki sivilcelerin, lekelerin geçmediğinin hatırlatılması etkiliyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan çalışmalarda, hastaların genellikle TAT yöntemlerini medya iletişim araçlarından öğrendikleri bildirilmektedir (18). İngiltere'de ise çalışmamızda olduğu gibi bu yöntemlerin en sık aile ve arkadaşlardan, ikinci sıklıkta ise medya iletişim araçlarından öğrenilerek kullanıldığı bildirilmektedir (19). Literatürde psoriasis ve atopik dermatitli hastalarda, en sık bitkisel tedaviler tercih edilmekle birlikte akupunktur, megavitamin, aromaterapi, hemopati gibi çok çeşitli yöntemlerin de kullanıldığı bildirilmektedir (6-9). Çalışmamızda hastaların tümünün sadece bitkisel tedavileri tercih etmeleri, akne ve melasma tedavisinde kullanılan TAT yöntemlerinin daha kısıtlı olmasından kaynaklanabileceği gibi kültürel farklılıklardan dolayı bir takım TAT yöntemlerinin şehirlerimizde bilinmiyor olmasıyla da açıklanabilir.

Magin ve ark.(7) yaptıkları çalışmada, akneli hastaların TAT'yi topikal tıbbi tedavilerden daha başarılı bulduklarını bildirmişlerdir. Çalışmamızda, hem medikal tedavi hem de TAT kullanmış olan hastaların %19.2'si TAT'nin medikal tedavilerden daha başarılı olduğunu düşünüyordu. Öte yandan, AV'lilerde TAT kullanımı melasmalı hastalara göre daha fazla olmasına karşın, melasmalı hastaların TAT'den memnuniyet oranı daha yüksekti. Çalışmamızda olduğu gibi AV'li hastalar sıklıkla puberte dönemini yaşamakta olan genç hastalar olup, genellikle aknenin nedenleri ve tedavisi konusunda yanlış inanışlara sahiptirler (10,11). Uygulanan tedavilerden çok kısa sürede ve tamamen olumlu sonuç alma beklentisinde olan bu hastalarda, tedavilerin uzun sürmesi ve lezyonların tamamen geçmemesi, hastalarda umutsuzluk ve başarısızlık duygusuna neden olarak TAT yöntemlerine

Tablo 3. Tamamlayıcı ve alternatif tedaviler (TAT) kullanan ve kullanmayan hastaların yaş ve hastalık süresi ortalamalarının dağılımı

	Yaş (ortalama \pm SD) [median (minimum-maksimum)]	Hastalığın süresi (ortalama \pm SD) [median(minimum-maksimum)]
TAT		
Kullanmış	24.2 \pm 9.0 [21.5 (13-50)]	44.2 \pm 52.7 [48 (1-170)]
Kullanmamış	25.4 \pm 7.9 [24 (15-42)]	48.8 \pm 36.8 [24 (1-240)]
p ^a	0.560	0.711
^a Bağımsız gruplarda t testi		

daha sık başvurularına ve bu tedavilerden de memnun kalmamalarına neden olmuş olabilir.

Araştırmalarda genellikle TAT kullanan hastaların, doktorlarına bu konuda bilgi vermedikleri ve doktorların da TAT kullanımını sorgulamadıkları saptanmıştır (2,18). Çalışmamızda, hastaların tamamının, doktorları tarafından kendilerine sorulursa kullandıkları TAT yöntemi konusunda açıklama yapacaklarını belirtmeleri, dermatologların hastalardan ilaç öyküsü alırken bu yöntemleri sorgulamalarının önemine işaret etmektedir. Hastaların hangi yöntemi kullandığı, bilimsel olarak yararının ve yan etkilerinin doktor tarafından bilinmesi çok önemlidir. Aksi takdirde ilaç etkileşimleri nedeniyle tedavide istenmeyen sonuçlar ortaya çıkabilir (2,3).

Sonuç olarak, verilerimiz, AV'li ve melasma tanısı alan hastaların TAT'ye sık başvurduğunu göstermektedir. Bitkisel tedaviler, en sık tercih edilen yöntemlerdir ve iş/arkadaşlık ilişkilerinde yaşanan problemler, TAT kullanımını etkileyen en önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tıbbi tedavilerle etkileşerek tedavi sonucunu etkileyebilecekleri için, dermatologların hastalardan ilaç öyküsü alırken TAT yöntemlerini sorgulamaları, hastaların tıbbi tedavilerinin planlanması ve takibinde önemli olabilir.

Çalışmanın kısıtlılıkları: Bu çalışma, tanımlayıcı tipte bir araştırma olup beş aylık dönemde bir hastanenin dermatoloji polikliniğine başvuran AV'li ve melasmalı hastaların TAT kullanma oranını belirlemiştir. Bu nedenle, sonuçların tüm topluma genellenmesi mümkün olmamakla birlikte yine de konunun yaygınlığı ve önemine vurgu yapmaktadır. Çalışmaya katılan hastalarda, hastalık şiddetinin değerlendirilmesinde, hastalığın hasta üzerine olan olumsuz etkileri subjektif olarak değerlendirilmiş olup AV ve melasmada hastalık şiddetini belirlemede kullanılan standart ölççekler kullanılmamıştır. İleride AV ve melasmalı hastalarda TAT'nin kullanımıyla ilgili daha geniş hasta gruplarını içeren, hastalık şiddeti ile ilişkilendirmek açısından, şiddeti değerlendirmede standart ölççekler kullanılarak, çok merkezli çalışmaların yürütülmesi daha genellenebilir sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

Kaynaklar

1. National Center For Complementary and Alternative Medicine, (<http://nccam.nih.gov/>)
2. Özçelik H, Fadiloğlu Ç. Kanser hastalarının tamamlayıcı ve alternatif tedavi kullanım nedenleri. Türk Onkoloji Dergisi 2009;24:48-52
3. Durusoy Ç, Ulusal BG. Dermatolojide Bitkisel tedaviler-Fitoterapi. Türk Dermatoloji Dergisi 2007;1:47-50.

4. Ernst E. The usage of complementary therapies by dermatological patients: a systemic review. Br J Dermatol 2000;142:857-61.
5. Kurt E, Bavbek S, Pasaoglu G ve ark. Use of alternative medicines by allergic patients in Turkey. Allergol Immunopathol 2004;32:289-94.
6. Noiesen E, Munk MD, Larsen K, et al. Use of complementary and alternative treatment for allergic contact dermatitis. Br J Dermatol 2007;157:301-5.
7. Magin PJ, Adams J, Heading GS, et al. Complementary and alternative medicine therapies in acne, psoriasis, and atopic eczema: results of a qualitative study of patients' experiences and perceptions. J Altern Complement Med 2006;12:451-7.
8. Chen YF, Chang JS. Complementary and alternative medicine use among patients attending a hospital dermatology clinic in Taiwan. Int J Dermatol. 2003;42:616-21.
9. Arye BE, Ziv M, Frenkel M, et al. Complementary medicine and psoriasis: linking the patient's outlook with evidence-based medicine. Dermatology 2003;207:302-7.
10. Erkin G, Boztepe G. Akne vulgaris. Hacettepe Tıp Dergisi 2004;35:207-11.
11. Hanna S, Sharma J, Klotz J. Acne vulgaris: more than skin deep. Dermatol Online Journal. Available at: <http://dermatology-s10.cdlib.org/93/>.
12. Taylor A, Pawaskar M, Taylor SL, et al. Prevalence of pigmentary disorders and their impact on quality of life: a prospective cohort study. J Cosmet Dermatol 2008;7:164-8.
13. Dogramaci AC, Havlucu DY, Inandi T, Balkrishnan R. Validation of a melasma quality of life questionnaire for the Turkish language: the MelasQoL-TR study. J Dermatolog Treat 2009;20:95-9.
14. Bedi MK, Shenefelt PD. Herbal therapy in dermatology. Arch Dermatol 2002;138:232-42.
15. Zhu W, Gao J. The use of botanical extracts as topical skin-lightening agents for the improvement of skin pigmentation disorders. J Investig Dermatol Symp Proc 2008;13:20-4.
16. Yetkin H, Başak PY. Dermatolojide bitkisel tedavi. Türkderm 2006 40:40-5.
17. Aleer MM. Complementary and alternative medicine use in rosacea and psoriasis patients. J Am Acad Dermatol 2007;56:AB56, P:564
18. Baron SE, Goodwin RG, Nicolau N, et al. Use of complementary medicine among outpatients with dermatologic conditions within Yorkshire and South Wales, United Kingdom. J Am Acad Dermatol 2005;52:589-94.
19. Nicolaou N, Johnston GA. The use of complementary medicine by patients referred to a contact dermatitis clinic. Contact Dermatitis 2004;51:30-3.